

SZEMLE

**GABRIELE WEIB – JÖRG ZIRFAS (HRSG.): HANDBUCH
BILDUNGS- UND ERZIEHUNGSPHILOSOPHIE, SPRINGER VS,
WIESBADEN, 2020.**

Sárkány Péter: A nevelésfilozófia új kézikönyve¹

A Springer gondozásában megjelent egy új nevelésfilozófiai kézikönyv. Az időzítés mindenképp meglepő, mert nemrég a kiadó a nevelésfilozófia kétkötetes, közel ezer oldalas angol nyelvű nemzetközi kézikönyvét tette közzé.² Először arra gondoltam, hogy az újonnan megjelenő kézikönyv azokra a sajátos német szempontokra helyezi a hangsúlyt, amelyek a nemzetközi kötetből kimaradtak. Ez a várákozás csak részben teljesült, mert a legnagyobb meglepetésemre a szerkesztők az eddig ismert nevelésfilozófiai kézikönyvekhez képest egy teljesen más koncepció szerint állították össze ezt a 696 oldalból álló kötetet. Meglátásom szerint ennek a szerkesztési elvnek tudománytörténeti és tudományelméleti jelentősége van, hiszen a kötet nem az alapvető nevelésfilozófiai fogalmak meghatározásáról vagy ezek történeti összefüggéseiről számol be. A kiemelkedő nevelés- és művelődésfilozófusok koncepcióit és a különféle irányzatok ismertetését sem találjuk meg benne. A kézikönyv logikája tehát nem az abc betűit vagy a szerzők és irányzatok történeti sorrendjét követi, hanem a filozófia területei alkotják a rendszerezés szempontját. Arra vállalkozik, hogy a nevelésfilozófiát a filozófiai diszciplínák összefüggésében láttassa. Ennek megfelelően tíz fejezetet tartalmaz: antropológia, esztétika, ismeretelmélet, etika, kultúrafilozófia, metafizika, politikafilozófia, társadalomfilozófia, technikafilozófia és tudományelmélet.

*logikája nem a szerzők
és irányzatok történeti
sorrendjét követi*

Az egyes fejezetekben a német neveléstudomány meghatározó szerzői fontos és aktuális fogalmakról közölnek tanulmányokat. Az antropológia fejezet a test, lélek, szellem, cselekvés és a szubjektív dimenzióit bontja ki. Az esztétika az aiszthészis, játék, művészet, szépség és fenségesség fogalmaira koncentrál. Az ismeretelmélet fejezetben a tapasztalatról, a tudásról, az érvényességről, a konstruktivizmusról és a kritikáról olvashatunk. Az etika fejezet a felelősség, érték, igazságosság, utilitarizmus, együttérzés, autonómia és paternalizmus terminusait elemzi. A kultúrafilozófiának szentelt részben a történelem, nyelv, dolog, fogyasztás, kulturális differencia és a globalizáció jelenségei kerülnek terítékre. Az ezt követő metafizika

¹ A recenzió megírását az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projekt támogatta.

² Paul Smeyers (szerk.): *International Handbook of Philosophy of Education*. Springer, 2018.

fejezet olyan alapvető fogalmakat elemez, mint a világ, eszme, kontingencia, transzcendencia és a szentség. Politikafilozófia címszó alatt a demokrácia, kapitalizmus, marxizmus, kommunitarizmus, participáció, szerződés és az emberi jogok szerepelnek. A társadalomfilozófia címet viselő fejezet a hatalom, gazdaság, elismerés, inklúzió és az utópia témáit ismerteti, a technikafilozófiát pedig az intézmény, média, gép és életművészet aktuális kérdései képviselik. Végül az utolsó, tudományelméletnek szentelt fejezetben a fenomenológiáról, hermenutikáról, történelmi materializmusról, történeti episztemológiáról, pragmatizmusról, rendszerelmélettről és a posztstrukturalizmusról szóló tanulmányok találhatók.

Ha csak a felsorolt címeket olvassuk, azt is gondolhatnánk, hogy egy filozófiai munkával van dolgunk. A filozófiai nézőpontot azonban a szerkesztők tudatosan választották, azzal a céllal, hogy a kézikönyvben a filozófia és a pedagógia viszonyára kérdezzenek rá. Egyfelől arra, hogy a filozófia milyen ismereteket kínál a pedagógiának, másfelől pedig a pedagógia filozófiai relevanciáját firtatva. A kézikönyv tanulmányaiban az első megközelítés a domináns, tehát neveléstudomány elismert szerzői szövegekben elsősorban az adott filozófiai téma pedagógiai jelentőségére kérdeznak rá.

A szerkesztők több pontban foglalják össze a kézikönyv szakmai törekvését. Ezek közül mindenekelőtt a kortárs német nevelés- és művelődésfilozófia aspektusainak a bemutatását tartják fontosnak. A történeti és szisztematikus vizsgálódások a pedagógiai elmélet és gyakorlat vonatkozásában kerülnek kidolgozásra. A szerkesztők azt is hangsúlyozzák, hogy a kézikönyv a pedagógiát egyaránt elméleti reflexiótudománynak és cselekvésorientált gyakorlati tudománynak tekinti. Tehát a kutatásmethodikai sokszínűség és a pedagógiai intézmények/munkaterületek sokszínűsége egyaránt érvényesül. Ezek mellett a szerkesztők szerint a kézikönyv nem kíván egyértelmű válaszokat és kész megoldásokat kínálni, hanem a pedagógia értelmezési, tájékozódási és cselekvési lehetőségeinek filozófiai áttekintéséről van szó.

A tanulmánykötetként értelmezhető kézikönyvet átlapozva szembeötlő a filozófia és pedagógia szoros kapcsolata, amelyről manapság hajlamosak vagyunk megfeledkezni, hiszen a legtöbb kortárs elemzés a pedagógiát a pszichológia vagy a szociológia kontextusában látja. Itt ugyanis egy olyan szoros összefonódásról van szó, amelyet egyaránt nehezen kezel a modern tudományterületi és módszertani elvekben tájékozódó neveléstudomány és filozófiatudomány. S talán pont ezért izgalmas ez a vállalkozás! A kézikönyv tartalma és szerkesztési elvei a definíciók kényszerét nagyrészt mellőzve hozzák közel a nevelés- és művelődésfilozófia témáit. A nevelésfilozófia ebben a kötetben nem a letűnt korok pedagógiai gondolkodását, egy kötelező normatív (pl. marxista) filozófia érvényesítését vagy a neveléstudomány nyelvi-logikai elemzését jelenti, hanem a mai pedagógiai elmélet és gyakorlat számára fontos témák és problémák elemzését. Ezekhez nem közelíthetünk kizárólag az empirikus módszertan eszközeivel. A nevelésfilozófia témáit és fogalmainak értelem-összefüggését folyamatosan értelmezni szükséges. Ezért az új német kézikönyv szemléletét és koncepcióját, valamint a mögötte szervesen működő Német Pedagógiai Társaság (DGfP) Művelődés- és Nevelésfilozófiai Bizottságának tevékenységrendszerét kifejezetten példaértékűnek tartom a rendszerváltoztatás óta eltűnőben lévő magyar nevelésfilozófiai diskurzus felélénkítésében.

szembeötlő a filozófia és pedagógia szoros kapcsolata